

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ  
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**О. А. БІДА** – доктор пед. наук, професор,  
професор кафедри початкової освіти

**Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**

e-mail: tetyanna@ukr.net

**І. І. ОРОС** – доктор філософії, ректор

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

e-mail: ildiko@kmf.uz.ua

**S. KUNIKOWSKI** – profesor, rector of  
**Cuiavian University in Włocławek, Poland**

e-mail: biurorektora@ksw.wloclawek.pl

**Анотація.** З'ясована необхідність формування у студентів культури професійного спілкування, зокрема засобами інтерактивних технологій у сьогоденні. Розглянуто інтерактивний компонент професійного спілкування.

Виокремлено типи інтеракцій між людьми в повсякденному житті (ритуальна взаємодія, розважальна взаємодія, спільна цілеспрямована активність, відсутня взаємодія, ігрова взаємодія, міжособистісна взаємодія). Виписано традиційні і специфічні форми та методи навчання.

Усі інтерактивні технології умовно можна поділити на чотири групи, залежно від доцільної для їх використання форми навчальної діяльності (парну (робота суб'єкта з педагогом чи однолітками один на один); фронтальну (викладач навчає одночасно групу суб'єктів); групову або кооперативну (всі суб'єкти навчають один одного); індивідуальну (самостійну роботу суб'єкта)). У ВНЗ майбутні фахівці мають засвоїти знання, набуті вмінь, навичок з основних правил культури професійного спілкування та методів взаємодії й ефективного їх використання.

Розроблено десять заповідей оптимального професійного спілкування, що допомагають легко й красиво виражати свої думки, невимушено й гармонійно вести діалог.

**Ключові слова:** студенти, культура професійного спілкування, інтерактивні технології, типи інтеракцій, інтерактивний компонент професійного спілкування.

**Актуальність (Introduction).** Одним із стратегічних напрямів процесу державотворення в Україні на сучасному етапі є реформування системи вищої освіти. Основні завдання щодо її розбудови і докорінного оновлення визначені Законом України «Про освіту», Указом Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні», національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття), іншими документами.

Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки, культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Національна доктрина розвитку освіти (Україна у XXI ст.) визначає головну мету діяльності ВНЗ, яка полягає у створенні умов для підготовки професіонала [1].

**Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications).** Визначенню сутності культури професійного спілкування як філософсь-

кої категорії присвячені роботи В.І. Бакштановського, С.І. Іконнікової, Є.С. Маркаряна, Є.В. Соколова та ін. У дослідженнях В.А. Правоторова, Т.І. Саломатової. У роботах О. Я. Смирнової, Г.Н. Соколової розкрито загальні основи розвитку професійної культури та ін. Комунікативний аспект професійної культури розглянуто науковцями Є.Н. Батраковою, О.Г. Берестенко, Р.Б. Веселівським, В.С. Грехневим, Т.Б. Гриценко, С.В. Зінченко, В.А. Кан-Каліком, А.В. Мудриком, Ю.Г. Сукач та ін.

**Мета (Purpose).** Метою даної роботи є визначення особливостей формування у студентів культури професійного спілкування засобами інтерактивних технологій.

**Методи (Methods).** Теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури).

**Результати (Results).** Інтерактивний компонент професійного спілкування. Інтеракція (лат. inter – поміж, періодичність дії, скасування і actio - дія, дозвіл) - процес організованих вербальних і невербальних взаємодій, які виникають під час спілкування. Спілкування – це активна взаємодія суб'єктів, що діють один на одного, оцінюють дії, сприймають або не сприймають спрямовані на них думки, оцінки, почуття. Обмінюючись інформацією, кожний з партнерів є активним суб'єктом у процесі спільної діяльності. Якщо один із суб'єктів виявляє пасивність, спілкування не відбувається.

Американський психоаналітик Ерік Берн (1910-1970) виокремив такі типи інтеракцій між людьми в повсякденному житті:

- ритуальна взаємодія, яка не має змістового навантаження, зазвичай обмежується звичними фразами: „Привіт!”, „Як справи?”, „Давай!”, „Бувай!” тощо;
- розважальна взаємодія – передбачає приємне і водночас інформативне проведення часу, такими є розмови на побутові теми: „Як давно не бачилися?”, „Що й чому?”, „А ось раніше...” тощо;
- спільна цілеспрямована активність – діяльність, праця, спрямована на досягнення певних цілей: „Сьогодні ми завершуємо складання звіту. Потрібно ще трохи попрацювати, а потім усім буде наданий додатковий день відпочинку”; „Вам завтра необхідно терміново виїхати у відрядження” тощо;
- відсутня взаємодія – виникає в ситуації, за якої партнери змушені про щось розмовляти, обмінюватися діями, але психологічно один на одного не налаштовані. Між співрозмовниками виникає нетривалий контакт, без попередньої підготовки й необхідності повторення чи продовження;
- ігрова взаємодія – відбувається за суворими правилами, з певним змістом: використовується, щоб досягти мети, удало ввійшовши в роль, відчувати задоволення (вигоду).

Існує кілька класифікацій видів міжособистісної взаємодії. За досягненням мети розрізняють два основних види міжособистісної взаємодії: співробітництво, або кооперацію (досягнення мети одним із суб'єктів сприяє або не заважає реалізації цілей решти суб'єктів), і суперництво, або конкуренцію (досягнення мети одним із суб'єктів ускладнює або взагалі виключає досягнення цілей іншими суб'єктами). Інколи ці види взаємодії позначаються іншими термінами: згода та конфлікт, пристосування та опозиція, асоціація та дисоціація.

В основу іншої класифікації взаємодії покладено кількість суб'єктів. Саме ця класифікація сприяє побудові концепції становлення культури професійного спілкування, особистісному зростанню тих, хто продуктивно спілкується, переходячи від простих видів взаємодії до складніших, до спільної діяльності. Це взаємодія міжгрупова, між особистістю та групою, між особистостями (діада). Залежно від ролей це може бути взаємодія, у якій на групу впливає лідер, просто член групи. Це може бути взаємодія, у якій певна підгрупа її членів (сукупний суб'єкт) впливає на одного з

суб'єктів. Підгрупа разом з лідером може діяти на одного або на кількох членів. Усі члени групи, зокрема й лідер, впливають один на одного й кожен сам на себе.

Культура мовлення виробляє навички регулювання відбору й вживання мовних засобів, у процесі мовного спілкування, допомагає сформувати свідоме ставлення до їх використання в мовній практиці [2].

У сучасній педагогіці форми та методи викладання поділяються на традиційні й нетрадиційні. Завдання викладачів вищих педагогічних навчальних закладів полягає у виборі таких форм і методів навчання, які дозволили б кожному студенту проявити активність і творчість. Тобто поряд з традиційними формами та методами навчання мають місце специфічні [3]. До них належать: інформаційні (бесіда, бригадне навчання, демонстрація, консультування, лекція, експертиза), операційні (алгоритм, відеоконфронтація, самокритика, "роби так як я", лабораторні вправи), пошукові (аналіз конкретних ситуацій, ділова гра, ділова корзина, дискусія, форум, лабіринт дій, мозкова атака, реакція аудиторії, творчий діалог, проектування тощо), самостійного навчання. Зазначені форми та методи можна застосувати як для засвоєння нового матеріалу, так і для перевірки знань студентів. Вибір форм і методів залежить від мети, змісту та завдань навчального процесу, що спрямований на підготовку студентів до педагогічної діяльності. Сутність інтерактивного навчання, полягає саме в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх студентів. Усі інтерактивні технології умовно можна поділити на чотири групи, залежно від доцільності для їх використання форми навчальної діяльності:

1. Парну (робота суб'єкта з педагогом чи однолітками один на один).
2. Фронтальну (викладач навчає одночасно групу суб'єктів).
3. Групову або кооперативну (всі суб'єкти навчають один одного).
4. Індивідуальну (самостійну роботу суб'єкта).

Завдяки процесам взаємодії формується нестандартне, нешаблонне мислення. Це зумовлено тим, що навчально-виховний процес становить собою систему педагогічних ситуацій, що безперервно змінюються і викликають необхідність забезпечити відповідне гнучке, інтенсивне, концептуально багате професійне мислення педагога. Формування професійного мислення відбувається значно складніше, ніж оволодіння знаннями, оскільки досить часто студенти не в змозі приймати самостійні рішення, відійти від вивченого зразка, висловлювати незалежні судження у тих чи інших педагогічних ситуаціях, передбачати можливі результати взаємодії з колективом, окремою особистістю [4].

У ВНЗ майбутні фахівці мають засвоїти знання, набути вмінь, навичок з основних правил культури професійного спілкування та методів взаємодії й ефективного їх використання.

Розроблено десять заповідей оптимального професійного спілкування, що допомагають легко й красиво виражати свої думки, невимушено й гармонійно вести діалог:

- висловлюватися правильною мовою, відповідно до загальноприйнятих мовних норм;
- брати до уваги сфери спілкування (колеги, конференції, телестудія і т.п.). Не припустимо в різних сферах говорити одним стилем. Не бути багатослівним. Конкретно формулювати свої пропозиції, роблячи доступною для всіх їхню конструктивність, новизну;
- висловлюватися зрозумілою, барвистою мовою;
- уміти вислухати опонента;
- доказово й чітко виражати свої думки;
- бути стриманим у жестах.

- поважати думку опонента, приєднуючись до думки інших, не повторюватися, бажано мотивувати свою мовну дію;
- утримувати увагу слухача, не зловживати паузами в мові;
- використовувати емоційні засоби дії.

Дотримання цих правил знімає прояв скутості в спілкуванні, налагоджує гармонійні взаємини між людьми, створює привабливий імідж співрозмовнику [2].

Навчаючи і виховуючи студентів, кожен викладач своїм прикладом має стверджувати, що мовна культура кожної людини, і студентів зокрема, має стати їх надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів [5].

**Висновки і перспективи (Discussion).** Для задоволення сучасних вимог роботодавців до спеціалістів необхідний новий підхід до формування у студентів культури професійного спілкування, до особистості нової формації, до творчого, мобільного, конкурентоспроможного, морально зрілого, професійно-культурного професіонала, готового до активної життєдіяльності в умовах сучасних соціокультурних реалій, які складаються ще в процесі навчання. Тому, формування у студентів культури професійного спілкування, зокрема засобами інтерактивних технологій, є конче необхідним у сьогоденні.

#### Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти (Україна у XXI ст.): затв. Указом Президента України 17 квітня 2002р. №347 // Київ, Освіта. 2002. №26. С. 2 – 4.
2. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування. Навчальний посібник. Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 300 с.
3. Кучай О. В. Особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами мультимедійних технологій // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск № 34(247). 2012. С. 137 – 140.
4. Веселівський Р.Б., Зінченко С.В., Сукач Ю.Г. Формування культури спілкування у процесі професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. наук. праць / за ред. С.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Київ-Львів: ЛДУ БЖД, 2015. Вип. 4. Частина 1. С. 131 – 140.
5. Гриценко Т.Б. Культура мовлення студентів у формуванні системи цінностей. Електронний ресурс.

[http://www.rusnauka.com/20\\_AND\\_2009/Philologia/48889.doc.htm](http://www.rusnauka.com/20_AND_2009/Philologia/48889.doc.htm)

#### References

1. Natsionalna doktryna rozvytku osvity (Ukrayina u KHKHI st.) [National Doctrine for the Development of Education (Ukraine in the 21st Century)]: Zatv. Ukazom Prezydenta Ukrayiny 17 kvitnya 2002r. №347. Osvita. 2002. №26. 2-4.
2. Berestenko, O.H. (2013) Kultura profesiynoho spilkuвання [Culture of professional communication. Tutoria]. Navchalnyy posibnyk. Luhansk : Vyd-vo DZ „LNU imeni Tarasa Shevchenka”, 300.
3. Kuchay, O. V. (2012) Osoblyvosti pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy multymediynykh tekhnolohiy [Features of the preparation of future teachers of elementary school by means of multimedia technologies] Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya: Pedagogichni nauky. Vypusk № 34(247). 137-140.
4. Veselivskyy, R.B., Zinchenko S.V., Sukach Y.H. (2015) Formuvannya kultury spilkuвання u protsesi profesiynoyi pidhotovky studentiv vyshchyykh pedagogichnykh navchalnykh zakladiv [Formation of the culture of communication in the process of professional training of students of higher pedagogical educational institutions] / *Informatsiyno-komunikatsiyni tekhnolohiyi v suchasniy osviti: dosvid, problemy, perspektyvy*. Kyiv-Lviv: LDU BZHD. Vyp. 4. Chastyna 1. S. 137-140.

5. Hrytsenko, T.B. Kultura movlennya studentiv u formuvanni systemy tsinnostey [Culture of Student Broadcasting in the Formation of Values] [http://www.rusnauka.com/20\\_AND\\_2009/Philologia/48889.doc.htm](http://www.rusnauka.com/20_AND_2009/Philologia/48889.doc.htm)

## **ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ СРЕДСТВАМИ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

**Е. А. Бида, И. И. Орос, С.Куниковски**

**Аннотация:** *Выявлена необходимость формирования у студентов культуры профессионального общения, в том числе средствами интерактивных технологий в настоящем. Рассмотрен интерактивный компонент профессионального общения.*

*Выделены типы интеракций между людьми в повседневной жизни (ритуальная взаимодействие, развлекательная взаимодействие, совместная целенаправленная активность, отсутствует взаимодействие, игровое взаимодействие, межличностное взаимодействие). Выписано традиционные и специфические формы и методы обучения.*

*Все интерактивные технологии условно можно разделить на четыре группы в зависимости от целесообразной для их использования формы учебной деятельности (парную (работа субъекта с педагогом или сверстниками один на один) фронтальную (преподаватель обучает одновременно группу субъектов) групповую или кооперативную (все субъекты обучают друг друга); индивидуальную (самостоятельную работу субъекта). В вузах будущие специалисты должны усвоить знания, приобрести умений, навыков из основных правил культуры профессионального общения и методов взаимодействия и эффективного их использования.*

*Разработаны десять заповедей оптимального профессионального общения, помогающие легко и красиво выражать свои мысли, непринужденно и гармонично вести диалог.*

**Ключевые слова:** *студенты, культура профессионального общения, интерактивные технологии, типы интеракций, интерактивный компонент профессионального общения.*

## **FORMING STUDENTS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE BY INTERACTIVE TECHNIQUES**

**O. A. Bida, I. I. Oros, S. Kunikowski**

**Annotation:** *The necessity of formation of professional communication culture among students, in particular means of interactive technologies in the present, is determined. The interactive component of professional communication is considered.*

*The types of interactions between people in everyday life are distinguished (ritual interaction, entertaining interaction, joint purposeful activity, lack of interaction, game interaction, interpersonal interaction). Traditional and specific forms and methods of teaching are written.*

*All interactive technologies can be conditionally divided into four groups, depending on the expedient for their use of the form of educational activity (pair (the work of the subject with the teacher or peers one-on-one), the front (the teacher teaches simultaneously a group of subjects), group or co-operative (all subjects teach each other); individual (independent work of the subject)). Future specialists in higher education institutions must acquire knowledge, skills, skills from the basic rules of the culture of professional communication and methods of interaction and effective use of them.*

*Ten commandments of optimal professional communication have been developed,*

*helping to express their thoughts easily and beautifully, to engage in dialogue in a relaxed and harmonious manner.*

**Key words:** *students, culture of professional communication, interactive technologies, types of interactions, interactive component of professional communication.*

**УДК 37.378**

**ЗАРУБІЖНІ КОНЦЕПЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ  
КАР'ЄРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

**Л.А. БОГУШ**, старший викладач кафедри педагогіки  
**Міжнародний економіко - гуманітарний університет**  
**імені академіка Степана Дем'янчука**  
e-mail: [milabogush@gmail.com](mailto:milabogush@gmail.com)

**Анотація.** У статті розкрито методологічний потенціал зарубіжних концепцій у контексті дослідження проблеми професійної кар'єри майбутніх фахівців. При цьому враховано, що реальність нашої сучасної дійсності, її соціокультурні підстави істотно відрізняються від соціальної реальності західної Європи, в умовах якої відбувалося формування і розвиток наукових концепцій професійної кар'єри. У статті актуалізовано ті основні зарубіжні концепції, які можна використовувати при дослідженні професійної кар'єри в українському суспільстві.

**Ключові слова:** *поліваріативна кар'єра, кар'єрний якір, кар'єрна зрілість, професійна кар'єра, евристичний потенціал.*

**Актуальність (Introduction).** У західному науковому дискурсі професійна кар'єра стає предметом активного вивчення з середини 50-х ХХ століття. До теперішнього часу вже склалися певні підходи до її дослідження, які дозволяють по-різному інтерпретувати поняття «професійна кар'єра», актуалізуючи при цьому окремі його аспекти. У вітчизняних наукових дослідженнях, починаючи з кінця 60-х рр. ХХ століття, вивчали такі соціальні явища, що мають безпосереднє відношення до професійної кар'єри, як вибір професії, трудові переміщення, плинність кадрів, поєднання жіночою соціальних і професійних ролей, але не саму кар'єру, тому що домінувала негативна інтерпретація даного феномена. У 90-х роках ХХ ст. професійна кар'єра актуалізується у вітчизняній науці і відбувається методологічний поворот у її вивченні за рахунок поповнення соціологічного ринку західними дослідницькими теоріями.

На даному етапі у вітчизняних наукових дослідженнях йде пошук методологічних основ дослідження проблеми професійної кар'єри та стратегічного управління нею майбутніми фахівцями з міжнародної інформації. У зв'язку з цим, у сучасному вітчизняному науковому дискурсі активно обговорюється питання про можливість використання методологічного потенціалу зарубіжних концепцій професійної кар'єри при її дослідженні в сучасних умовах української дійсності.

Відповідно до сучасних уявлень про використання західних теорій стосовно до українських реалій, ці теорії не тільки можуть, а й повинні бути використані, оскільки дозволяють в рамках неокласичної моделі наукових досліджень інтерпретувати наукові факти проблеми професійної кар'єри з різних сторін. Але використання західних теорій, які були розроблені на іншому соціокультурному матеріалі, стосовно української соціокультурної специфіки передбачає попередню їх методологічну експертизу, яка по-